

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 29 april 1931 kl. 2 e. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion angående beredande åt ämnena modersmålet och räkning av en stärkt ställning i folkskolornas undervisningsplan.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 332, har hr Weijne hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t mått anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för beredande åt ämnena modersmålet och räkning av en stärkt ställning i den för rikets folkskolor gällande undervisningsplanen.

Motionen.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Andra kammarens utskott har i sitt över motionen avgivna utlåtande, nr 4, anfört följande:

»Den för rikets folkskolor gällande undervisningsplanen utfärdades den 31 oktober 1919. På grund av till Kungl. Maj:t inkomna framställningar angående ändringar i planen, vilka framställningar remitterats till skolöverstyrelsen för yttrande, anmodade överstyrelsen den 28 januari 1926 rikets samtliga domkapitel, folkskoleinspektörer, skolråd och folkskolestyrelser m. fl. att till överstyrelsen inkomma med sina erfarenheter och önskemål angående undervisningsplanen. En av de framställningar, som föranledde den omskrivna remissen, var avgiven av hushållningssällskapens ombudsmöte år 1925, vari bl. a. framhölls, »att betydligt mera tid bör i folkskolan ägnas åt modersmålet och räkning».

Andra kammarens första tillfälliga utskott.

Vid 1928 års riksdag föranledde den då pågående revisionen av undervisningsplanen en motion i andra kammaren, nr 406, av hr Weijne. I densamma hemställdes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att vid revision av den för rikets folkskolor gällande undervisningsplanen ämnena modersmålet och räkning måtte erhålla en stärkt ställning. Motionen remitterades till andra kammarens första tillfälliga utskott, som avstyrkte densamma. Fyra ledamöter reserverade sig dock för bifall. Vid frågans behandling i andra kammaren bifölls reservationen genom votering medelst upprensning. Skrivelseförslaget förföll emellertid, sedan första kammaren med 58 röster mot 36 beslutat att i enlighet med vederbörande utskotts förslag icke biträda andra kammarens i ämnet fattade beslut.

Skolöverstyrelsen avgav sedermera den 16 november 1929 det begärda remissutlåtandet, vilket i de delar, som beröra ämnena modersmålet och räkning, är fogat såsom bilaga till detta betänkande. Överstyrelsen avstyrkte varje förändring av undervisningsplanen i de omskrivna ämnena, och Kungl. Maj:t biföll vad överstyrelsen hemställt.

Av skolöverstyrelsens utlåtande den 16 november 1929 framgår, att krav på mera tid för modersmålet och räkning framkommit i stor omfattning. Sälunda hava — utom hushållningssällskapens förut omnämnda framställning — praktiskt taget samtliga domkapitel uttalat sig i denna riktning. Inte mindre än 674 skolråd och skolstyrelser hava krävt mera tid för modersmålet, och 680 hava ansett, att tiden för räkneundervisningen borde utökas. I regel stå samma myndigheter bakom båda yrkandena. Även lärarepersonalen i ett mycket stort antal skoldistrikt och åtskilliga folkskoleinspektörer hava yttrat sig i enahanda riktning.

Överstyrelsen skulle säkerligen fått mottaga ännu flera framställningar angående mera tid för de omskrivna huvudämnena, om man inte på åtskilliga håll vid tiden för utlåtandenas avgivande ansett, att undervisningsplanen prövats allt för kort tid, för att man med säkerhet skulle kunna uttala sig om den vunna erfarenheten. Det ligger därför ingen överdrift i att påstå, att kravet på en stärkt ställning för modersmålet och räkning i folkskolans undervisning uppbäres av en stark opinion såväl i pedagogiska kretsar som ock bland lekmännen på området. Jämväl utskottet delar den uppfattningen, att det för den allmänna folkbildningen skulle vara av icke ringa betydelse, om folkskolan kunde ägna mera tid åt de i motionen berörda läroämnena.

I likhet med domkapitlet i Västerås anser utskottet, att mera tid särskilt behöves för modersmålets skriftliga behandling; först i andra hand bör man tillmötesgå kraven på större plats för ämnet räkning. Utskottet förbiser ingalunda, att kritiken mot folkskolans arbetsresultat ofta skjuter över målet, samt att folkskolans möjligheter att bibringa eleverna färdighet i modersmålets skriftliga behandling av skäl, som skolöverstyrelsen närmare utvecklat, äro begränsade. En utökad tid för skrivning skulle dock med all säkerhet komma att göra folkskolans elever mera skickade såväl för det praktiska livet som fortsatta studier.

Skolöverstyrelsen anser i sitt förut omnämnda utlåtande, att modersmålet redan intager en stark ställning på folkskolans arbetsordning, samt anger för att styrka detta vissa procentsiffror. Utskottet vill fästa uppmärksamheten på att överstyrelsen därvid endast nämnt procenten i förhållande till tiden för *läsämnen*. Inräknar man jämväl för övningsämnena anslagna timmar, bliva siffrorna åtskilligt lägre. Vidare bör uppmärksammas, att de båda första skolåren, då man helt naturligt måste ge modersmålet stort utrumme, bidra till siffrornas stegring. Slutligen kan anmärkas, att modersmålets skriftliga behandling i motsats till andra kunskapsämnena icke kan erhålla väsentligt stöd av elevernas hemarbete på grund av trångboddhet etc.

På det högre folkskolestadiet, där behovet av ökad tid är allra mest trängande, har man i regel i heltidsläsande skolor 5 timmar per vecka anslagna till skrivning, vari även språklära skall inrymmas, samt 5 timmar för räkning och geometri. Hela lästiden per vecka utgör, inberäknat tid för slöjd, 32—34 timmar.

Vid en utökning av tiden för modersmålet och räkning bör observeras, att behovet av ökad tid liksom ock möjligheterna härför äro väsentligt olika i de skilda skolformerna. När utskottet går att beröra frågan, varifrån den behöfliga tiden skall kunna tagas, måste utskottet därför helt naturligt inskränka sig till några allmänna synpunkter.

Utskottet utgår ifrån, att någon utsträckning av folkskolans läroetid icke skall i detta sammanhang komma ifråga. Såväl motionären som åtskilliga domkapitel hava ansett rimligt, att tiden för hembygds-kunskap med arbetsövningar blir något minskad. Utskottet ansluter sig till denna tanke. Detta ämne förekommer dock endast i de lägre klasserna. På ett högre stadium äro möjligheterna till beskärning av tiden för det ena eller andra ämnet säkerligen mindre. Har man emellertid klart för sig, att en utökning av tiden för modersmålet och räkning skulle befrämja folkskolans arbetsresultat, får man icke rygga tillbaka för svårigheterna. Motionären har pekat på möjligheten att mera allmänt införa koncentrationsläsning i vissa kunskapsämnen — historia, geografi och naturkunnighet — varigenom en mindre beskärning av tiden för dessa ämnen skulle kunna företagas utan försämring av kunskapsresultatet. Utskottet förmenar, att man åtminstone för de skolformer, där de nämnda ämnena fått åt sig tillmätt ett relativt stort timantal, skulle kunna taga detta förslag under omprövning. I övrigt böra även möjligheterna att något minska tiden för ett eller annat övningsämne göras till föremål för utredning.

På grund av det anförda får alltså utskottet tillstyrka den förevarande motionen, nr 332, och hemställa,

att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för beredande av en stärkt ställning åt ämnena modersmålet och räkning i den för rikets folkskolor gällande undervisningsplanen.»

Vid andra kammarens utskotts utlåtande voro fogade reservationer.

1) av herr *Holmdahl*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

»Utskottet delar motionärens uppfattning, att ämnena modersmål och räkning böra på grund av sin betydelse hava en stark ställning i folkskolan.

En sådan ställning hava de också erhållit genom 1919 års undervisningsplan. Detta visa timplanerna för dessa ämnen jämförda med timplanerna för andra ämnen. Till jämförelse må anföras följande rörande timplanen för ämnet modersmålet i 6-klassiga skolor. Av den totala summan lärjunge-

timmar för samtliga läsåmnen i A-formen, nämligen 133, komma 63 timmar (47,5 %) på modersmålet. I första B-formen äro motsvarande tal 57 av 129 (41 %), i andra B-formen 67 av 133 (50,5 %) och i tredje B-formen 64 av 130 (49 %). I den vanligaste halvtidsläsande skolan, första C-formen, äro motsvarande tal 36 av 73 (50 %). Även ämnet räkning och geometri har ett relativt högt timaltal i såväl heltids- som halvtidsläsande former, nämligen i A-formen 26, i första B-formen 24, i andra B-formen 26, i tredje B-formen 30 och i första C-formen 12.

Dessa skolans huvudämnen belägga av det totala timantalet för folkskolans läsåmnen i sexklassiga skolor: i A-formen 67 %, i första B-formen 63 %, i andra B-formen 70 %, i tredje B-formen 72 % och i första C-formen 66 %.

Däremot få t. ex. ämnena geografi, naturkunnighet och historia tillsammans nöja sig med följande blygsamma utrymme på samma timplan, nämligen i A-formen 16,5 %, i första B-formen 21,7 %, i andra B-formen 13,5 %, i tredje B-formen 15,4 % och i första C-formen 14 %.

Av det anförda torde framgå, att det icke med skäl kan göras gällande, att icke modersmålet och räkning både i och för sig och i förhållande till andra ämnen intaga en mycket stark ställning på folkskolans arbetsprogram.

Beträffande modersmålsundervisningen bör dessutom erinras därom, att detta ämne kan i stor utsträckning erhålla stöd av övriga ämnen. Såsom framgår av den till detta betänkande fogade bilagan har skolöverstyrelsen i sitt utlåtande av den 16 november 1929 framhållit, att hembygdsundervisningen i alldeles särskild grad på skolans lägre stadium utgör ett hjälpämne i modersmålet. På ett högre stadium fylla särskilt geografi, naturkunnighet och historia samma uppgift. Vid undervisningen i ett flertal ämnen få barnen ständig övning i innanläsning liksom i förmågan att språkligt uttrycka sig, och de giva ett rikt stoff åt tal- och skrivövningar.

Av den i och för sig fullt berättigade önskan, att modersmålet och räkning måtte intaga en stark ställning inom folkskolan, kan man därför icke utan vidare draga den slutsatsen, att de böra tilldelas ett ökat timaltal. Det timaltal, ett ämne erhåller på skolans schema, är blott en av den mångfald faktorer, som bestämmande inverka på undervisningens resultat. Och när det gäller ämnen, som redan äro väl tillgodosedda på timplanen, torde man icke böra överskatta betydelsen av en utökning av tiden med en eller annan timme i vissa klasser och vissa skolformer.

Men även om ett dylikt önskemål, särskilt vad beträffar modersmålet, är i och för sig mycket naturligt, så erbjuder dess förverkligande omedelbart den svårigheten, att detta kräver en minskning av den åt andra ämnen anslagna tiden. De anvisningar, motionen i detta hänseende innehåller, innebära bl. a. att den ytterligare utökade tiden till modersmålet och räkning skulle tagas från ämnena historia, geografi och naturkunnighet. Under hänvisning till den både absolut och relativt taget mycket begränsade tid, som anslagits åt dessa ämnen och den betydelse dessa äga jämväl för folkskolans bildnings-

mål, anser sig utskottet icke kunna ansluta sig till den av motionären hävdade uppfattningen. Borttagande av t. ex. en timme i veckan för något eller några av ämnena geografi, naturkunnighet och historia skulle i alla de talrika fall, då dessa ämnen icke disponera över mer än två veckotimmar, betyda en beskärning av hälften.

En dylik generell begränsning av tiden för dessa ämnen skulle i alla dessa fall givetvis även medföra en motsvarande nedskärning av kurserna och sålunda en omläggning av undervisningsplanen. Dyliga ändringar torde också komma att medföra behovet av en revision av de nyligen fastställda läroplanerna i rikets samtliga skoldistrikt.

Utskottet anser sig också böra erinra därom, att de frågor, som av motionären åter framförts, varit föremål för en ingående utredning så sent som hösten 1929 och av Kungl. Maj:t prövats och avgjorts i december samma år. Att riksdagen genom en skrivelse i det av motionären angivna syftet nu åter skulle sätta utredningsapparaten i gång kan utskottet icke finna påkallat eller lämpligt.

Det synes slutligen härvid jämväl böra beaktas, att det redan med nuvarande bestämmelser finnes möjlighet för ett skoldistrikt att, där särskilda förhållanden därtill föranleda, få tiden för ämnena modersmålet och räkning utökad med en eller annan veckotimme och att den omständigheten, att en allmän önskan i sådant avseende gör sig gällande, torde böra betraktas som ett förhållande av ifrågavarande art.

På grund av det anförda får utskottet därför föreslå,

att herr Weijnes motion II: 332 icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.»

2) av herr *Mogård*, som ansett, att andra kammaren utskotts utlåtande bort ha följande lydelse:

»Förevarande motion ifrågasätter, att en utsträckning av tiden för modersmål och räkning i folkskolan skulle kunna erhållas på bekostnad av lästiden för i synnerhet historia, geografi och naturkunnighet. Modersmål och räkning upptaga redan nu en i hög grad dominerande plats å lässchemat, medan övriga ämnen, vilka kunna betecknas som i särskild grad kunskaps- och karaktärsbildande, samtidigt var för sig befinna sig i en jämförelsevis undanskynd ställning. Historia, geografi och naturkunnighet äga dock en avsevärd betydelse även däri, att de skänka lyftning och färg åt arbetet inom den allmänna barndomsskolan, vilken för de flesta blir den enda. En inskränkning av tiden för dessa ämnen skulle onekligen göra folkskolan fattigare i dess egenskap av en allmänbildande skola.

Därest skolans målsmän skulle finna det onödvändigt att förlänga tiden för undervisningen i modersmål och räkning, torde en dylik utveckling icke kunna ske annorledes än genom en förlängning av skoltiden. Ett skäl för bifall till motionen skulle då kunna tänkas ligga däri, att den

pågående utredningen angående ny löneroglering för folkskollärarna kompletterades med en undersökning av möjligheterna att ålägga lärarepersonalen en utsträckning av den obligatoriska undervisningsskyldigheten från åtta till nio läsmanader per år.

Då emellertid denna synpunkt utan särskild uppfordran torde kunna upptagas till behandling inom lönerogleringskommittén, och då det synes utskottet, att skolans inre liv och arbete, vilka under senare år varit föremål för oavbrutna riksdagsingripanden, nu borde erhålla en tid av ro och samling kring sin betydelsefulla uppgift, får utskottet hemställa,

att herr Weijnes motion II: 332 icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.»

Andra kam- Andra kammaren biföll sitt utskotts hemställan, varefter ärendet överlämnades till första kammaren, som hänvisade detsamma till sitt första tillfälliga utskott.
marens be-
slut.

Inhämtade Utskottet har berett centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryttranden.
yttranden. förening, styrelsen för Sveriges folkskolläraryttranden, centralstyrelsen för Sveriges folkskolläraryttranden, samt styrelsen för Sveriges småskolläraryttranden tillfälle att till utskottet inkomma med yttranden i ärendet; och har utskottet från nämnda sammanslutningar fått mottaga de yttranden, vilka äro såsom bilagor nr 2—5 fogade vid utskottets utlåtande.

Utskottet. Utskottet ansluter sig till den uppfattning, som framförts i den av herr Holmdahl vid andra kammarens utskotts utlåtande fogade reservationen. Under hänvisning till denna och med beaktande jämväl av vad skolöverstyrelsen i sitt underdåniga yttrande över ifrågasatt omorganisation av rikets folkundervisningsväsen anförde den 16 november 1929 samt de yttranden, som avgivits av nyssnämnda lärarsammanslutningar, får utskottet hemställa,

att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 28 april 1931.

RUBEN WAGNSSON.

N ä r v a r a n d e vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet: herrar Wagnsson, Tamm, Boberg, Andersson, Karl Andreas, Wijkström, Johansson, Karl A. och Nylander.

Till KONUNGEN.

Skolöverstyrelsen får härigenom avgiva underdånigt utlåtande med anledning av åtskilliga av Eders Kungl. Maj:t till Överstyrelsen remitterade underdåniga framställningar angående dels viss ifrågasatt omorganisation av rikets folkundervisningsväsen, dels påyrkade ändringar i undervisningsplanen för rikets folkskolor.

Modersmålet.

Såsom redan i det föregående påpekats, upptager det av professor Lundell uppgjorda utkast, som bifogats hushållningssällskapens underdåniga framställning, såsom ett första önskemål, »att betydligt mera tid bör i folkskolan ägnas åt modersmålet och räkning». Vad särskilt ämnet modersmålet beträffar, har detta i ett stort antal av de inkomna yttrandena gjorts till föremål för yrkanden. Dessa beröra i regeln icke kursinnehållet och metodiska synpunkter utan gå så gott som undantagslöst ut på, att ämnet borde erhålla en starkare ställning på timplanen.

I nu nämnda riktning gå uttalandena från så gott som samtliga domkapitel. Domkapitlet i Västerås betonar, att en ökning av timtalet särskilt borde komma modersmålsundervisningens skriftliga övningar tillgodo, och domkapitlet i Linköping anger önskemålet sålunda, att ämnet borde erhålla ytterligare en timme i klasserna 2—3. Flertalet domkapitel lämna den anvisningen, att den förordade ökningen av timtalet för ämnet modersmålet borde tagas från ämnet hembygdsundervisning med arbetsövningar.

Vidare hava 674 skolråd och skolstyrelser samt lärarpersonalen inom 584 skoldistrikt yrkat på mera tid för modersmålet, eventuellt å vissa skolstadier och i vissa skolformer. Enahanda yrkande har gjorts av 11 folkskolinspektörer, av vilka 4 mena, att ökningen bör ske endast på småskolestadiet och 3, att ökningen är mest behövlig på folkskolestadiet.

Att önskemål angående modersmålet i folkskolan framkommit i så stor omfattning torde finna sin naturliga förklaring däri, att detta ämne måste anses vara skolans viktigaste, särskilt från den synpunkten att det utgör grundvalen och förutsättningen för all annan undervisning av våra svenska barn. Vid den reform av folkskolans inre arbete, som resulterade i den nu gällande undervisningsplanen, var man ock på det klara med, att modersmålet borde i förhållande till andra ämnen intaga en förstarangsställning även beträffande den åt detsamma tillmätta tiden i olika skolformer. Till jämförelse må anföras följande rörande timplanen för ämnet modersmålet i 6-klassiga skolor av huvudform. Av den totala summan lärjungatimmar för samtliga läsämnen i A-formen, nämligen 133, komma 63 timmar (47,5 %) på modersmålet. I första B-formen äro motsvarande tal 57 av 129 (41 %), i andra B-formen 67 av 133 (50,5 %) och i tredje B-formen 64 av 130 (49 %). Dessa timtal, som i och för sig äro betydande, nämligen i vissa fall hälften av den sammanlagda tiden för samtliga läsämnen, utgöra också en väsentlig ökning i den tid, som kom modersmålet till del enligt 1900 års normalplan.

Överstyrelsen.

Vid ett bedömande av resultatet av folkskolaus undervisning måste ej minst i fråga om modersmålet framhållas, att anspråken icke kunna ställas alltför stora. Särskilt gäller detta språkets skriftliga behandling. Det måste ihågkommas, att folkskolan i regel icke får behålla barnen längre än till trettonårsåldern, varför en mera självständig behandling av språket i skrift icke gärna kan krävas. Även bör beaktas, att folkskolan får mottaga alla barn, vare sig de äro begåvade för studier eller ej. Det torde vara allmänt känt, att det finnes barn, som trots all övning dock icke kunna uppnå någon verklig färdighet i exempelvis läsning eller rättskrivning. Givetvis skall folkskolan eftersträva, att det viktiga ämnets olika grenar föra barnen fram till så gott resultat som möjligt. Men de nyss angivna omständigheterna måste, som sagt, beaktas, då fordringar på resultaten uppställas.

I fråga om modersmålsundervisningens ställning i folkskolan bör ock erinras därom, att detta ämne kan vid undervisningen i stor utsträckning erhålla stöd av övriga ämnen. I alldeles särskild grad utgör på skolans lägre stadier hembygdsundervisningen ett hjälpämne för modersmålet. På ett högre stadium fylla särskilt geografi, naturkunnighet och historia samma uppgift. Vid undervisningen i dessa ämnen få barnen ständig övning i att språkligt uttrycka sig, och de giva rikt stoff åt de tal- och skrivövningar, som förekomma i modersmålsundervisningen. Genom hemuppgifterna erhålla barnen rika tillfällen till den viktiga övningen i läsning på egen hand. Det må även ihågkommas, att det särskilt inom folkskolan, där en lärare i regel handhar samtliga ämnen i en undervisningsavdelning, gives stora möjligheter att åvägbringa en sådan samverkan mellan de olika ämnena, som ovan angivits, och att såmedelst låta övriga ämnen tjäna det centrala ämnet modersmålet.

Beträffande detta ämne skiljer sig den nu gällande undervisningsplanen mycket väsentligt från 1900 års normalplan för undervisningen i folkskolor och småskolor. I den senare fanns icke någon i detalj utarbetad kursfördelning, utan lärokurs och lärogång angåvos mer i allmänhet i kortfattade ordalag, och de lämnade metodiska anvisningarna voro mycket knapphändiga. I den nya undervisningsplanen däremot ingår en i detalj utarbetad kursfördelning för olika skolformer och lämnas fullständiga anvisningar beträffande ämnet både i dess helhet och i dess olika grenar. Såväl i det ena som det andra avseendet har vad som i undervisningsplanen innehålles vunnit livligt erkännande. Av i det föregående angivna grunder har det, som sålunda kommit till uttryck i undervisningsplanen, först på senare tid kommit i tillämpning i de särskilda skolorna. De omdömen angående de från folkskolan utgående barnens insikter och färdigheter i modersmålet, som ligga till grund för de i hushållningssällskapens framställning och i inkomna yttranden gjorda yrkandena om förändringar i planen för modersmålsundervisningen, kunna därför i mycket ringa utsträckning bygga på erfarenheter från den nya undervisningsplanens tillämpning. Överstyrelsen vågar hoppas, att i den mån dennas principer och anvisningar komma till sin rätt i undervisningen, barnens insikter och färdigheter i sitt modersmål skola alltmer förbättras. Men ej minst i fråga om detta ämnes ganska invecklade metodik behöva lärarna tid och ro för att sätta sig in i det nya.

Av det nu anförda torde framgå, att Överstyrelsen delar den uppfattning, som kommit till ett mera allmänt uttryck i de föreliggande utlåtanden och överhuvudtaget från dem, som mera allvarligt intressera sig för vår folkbildning, nämligen att ämnet modersmålet bör intaga en stark ställning på folkskolans arbetsprogram. Med de gjorda erinringarna har Överstyrelsen en-

dast velat framhålla några av de förutsättningar, under vilka undervisningen i detta viktiga ämne må kunna inom ramen av den nuvarande timplanen bedrivas med största möjliga framgång, och vilka måste tagas i betraktande vid bedömandet av resultatet.

Även om det i och för sig kunde vara önskvärt, att modersmålet erhöles ännu mera tid i folkskolan, finner sig Överstyrelsen likväl, vid det förhållandet att ämnet redan är väl tillgodosett och Överstyrelsen vid en i möjligaste mån rättvis avvägning av den för olika ämnen anslagna tiden icke kan lämna anvisning från vilket annat ämne tid borde tagas för att läggas till modersmålet, hindrad tillstyrka de i förevarande hänseende gjorda yrkandena.

Räkning och geometri.

Önskemål angående utsträckt tid för räkneundervisningen i folkskolan hava framkommit i ungefär samma omfattning som i fråga om tiden för modersmålet och oftast i samband med sistnämnda ämne. Mera tid för ämnet i allmänhet eller speciellt på vissa skolstadier eller i vissa skolformer har sålunda yrkats av flertalet domkapitel, 13 folkskoleinspektörer, 680 skolråd och folkskolestyrelser samt lärarepersonalen i 660 skoldistrikt. I åtskilliga fall har det framhållits, att undervisningen i räkning i folkskolan icke giver nöjaktigt resultat. I det stora hela äro de framkomna önskemålen givetvis grundade på det förhållandet, att ifrågavarande ämne är av särskilt stor betydelse för det praktiska livet.

Vid bestämmandet av ett ämnes ställning på folkskolans läroplan bör hänsyn tagas icke blott till andra ämnens berättigade krav och ämnets betydelse för lärjungarnas framtida uppgift i livet utan jämväl till den pedagogiska synpunkten, i vad mån det motsvarar barnaålderns mottaglighet och intresse. Från denna sistnämnda synpunkt skulle det måhända icke lända räkneundervisningen tillgodo, att timplanen i ämnet, särskilt på de lägre stadierna, bleve ytterligare belastad. Om matematiken i folkskolan gäller för övrigt i det väsentliga, vad som förut är yttrat om modersmålet, nämligen att den synes väl tillgodosedd på timplanen och att den på skolans lägre stadier har ett gott stöd i hembygdsundervisningen, ävensom att det ännu är för tidigt att på erfarenhetens grund avgöra, huruvida undervisningsplanen varit ägnad att åstadkomma bättre resultat av denna undervisning.

Obestriddigen är räkning ett ämne, som kräver mycken övning och följaktligen mycken tid, om resultatet skall bliva tillfredsställande. Men å andra sidan kanske det icke alltid beaktas tillräckligt, att faran att misshålla med tiden knappast är så stor beträffande något annat ämne som just i fråga om räkning. Resultatet i räkning är nämligen i alldeles särskild grad beroende av en god grundläggande undervisning från lärarens sida, ändamålsenliga metoder, goda läroböcker samt lärjungarnas självverksamhet under oavsläpplig kontroll. Saknas någon eller några av dessa förutsättningar vid räkneundervisningen i skolan, snarare skadar än gagnar ett stort timal för ämnet.

Med det nu sagda har Överstyrelsen icke velat bestrida, att det kunde vara önskvärt med ytterligare en eller annan timme åt ämnet räkning. Men med

hänsyn till läroämnenas trängsel på timplanen och den befintliga möjligheten för de enskilda skoldistrikten att redan med nuvarande bestämmelser kunna få tiden för räkning utökad, finner sig Överstyrelsen icke kunna förorda någon allmän ökning av tiden för räkning och geometri.

Stockholm den 16 november 1929.

Underdånigst
Otto Holmdahl.

Sven Nylund,
föredragande.

/Gustaf Redelius.

*Bil. 2.**Yttrande av centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening.*

Till Första kammarens första tillfälliga utskott.

Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryförening, som genom skrivelse den 24 mars 1931 lämnats tillfälle att avgiva yttrande angående frågan om beredande av en stärkt ställning i folkskolornas undervisningsplan åt ämnena modersmålet och räkning, framförd genom motion, nr 332, i andra kammaren av hr Weijne, får i ärendet anföra följande.

Centralstyrelsen, som sympatiserar med det i motionen angivna syftet, anser dock, att detta bör kunna vinnas på andra vägar än dem, motionären föreslagit. Modersmålsundervisningen erhöll genom 1919 års undervisningsplan en väsentligt förstärkt ställning, men verkningarna härav hava hittills endast kunnat giva sig tillkänna bland de från skolan senast avgångna årsklasserna. Centralstyrelsen anser sig hava skäl förvänta, att i den mån undervisningsplanens principer och anvisningar allt allmännare praktiseras vid undervisningen, denna även kommer att visa ett bättre resultat i fråga om lärjungarnas förmåga att tala och skriva sitt modersmål. Den under senare tid alltmera genomförda heltidsläsningen kommer säkerligen också att verka i samma riktning, liksom även föreskrifterna om att inträdesprövingarna från folkskola till högre läroanstalter i allmänhet skola ske enbart i modersmålet och räkning. Mycket torde också kunna vinnas genom de delvis nya undervisningsmetoderna, enligt vilka skriftliga och muntliga redogörelser i bl. a. hembygdsundervisning, geografi, historia och naturkunnsighet få lämna stoff till övningar i modersmålet och räkning. Det kan vid en dylik inbördes samverkan mellan ämnena ej vara till någon fördel för modersmålet och räkning att genom en mekanisk beskärning av den redan nu knappt tillrättade tiden för geografi, historia och naturkunnsighet beröva särskilt modersmålsundervisningen en del för densamma värdefullt material. Modersmålet betjänas bättre av en fyllig samverkan med de övriga kunskapsämnena än genom åtgärder, som komma att i stor utsträckning inskränka och isolera undervisningen i ämnet till formalövningar. Om lärjungarnas begrepps- och kunskapsinnehåll blir fattigare, kan det även förväntas, att deras skriftliga och muntliga framställningar bliva torftigare till såväl innehåll som form. Vad motionären anför, att lärjungen efter slutad skolgång har tillfälle att genom bibliotek, föreläsningar eller studiecirkel förskaffa sig erforderliga kunskaper, torde snarare kunna anföras som skäl för att folkskolan bör lämna sina lärjungar en fast grund i kunskapsväg, ty utan en grundläggande orientering i de vanligaste kunskapsämnena förlorar lärjungen både möjlighet och intresse att på egen hand använda tillgängliga bildningsmedel. Vidtagas av motionären föreslagna åtgärder, synes detta enligt centralstyrelsens mening komma att medföra en betänklig sänkning av folkskolans hittillsvarande bildningssyftemål.

Då centralstyrelsen således är övertygad om att de i motionen föreslagna åtgärderna ej skulle vara till fördel för undervisningen och tillika anser, att det med nu gällande bestämmelser är möjligt att, nå de resultat i modersmålet och räkning, som med betraktande av den korta skolpliktstiden rimligen kunna begäras, uttalar centralstyrelsen sin förhoppning om att riksdagen icke måtte bifalla det i förberörda motion framförda yrkandet.

Centralstyrelsen vill slutligen meddela, att enligt inkommen skrivelse Sveriges överlärareförbund vid årsmöte den 8 april 1931 behandlat här ifrågakarande ärende och därvid uttalat sig i anslutning till vad centralstyrelsen här ovan anför.

I detta ärendes behandling har centralstyrelseledamoten hr Ruben Wagnson ej deltagit.

Stockholm den 14 april 1931.

Å centralstyrelsens för Sveriges allmänna
folkskollära rförening vägnar:

Edvin Stålfelt.

Gustav Storgård.

Bil. 3.

Yttrande av styrelsen för Sveriges folkskollära rförbund.

Till Första kammarens första tillfälliga utskott.

Då styrelsen för Sverges Folkskollära rförbund blivit satt i tillfälle att till utskottet inkomma med yttrande över motion av hr Weijne angående beredande åt ämnena modersmålet och räkning av en starkt ställning i folkskolornas undervisningsplan, ber den få anföra följande:

Den i hr Weijnes motion berörda frågan är ingalunda ny för folkskolans lärarkår. Såväl under de diskussioner, vilka föregingo stadfästandet av nu gällande undervisningsplan som ock med anledning av vissa under de senare åren framkomna yrkanden om förändringar i densamma, har inom lärarkåren villigt erkänts, att kritiken mot resultaten av folkskolans undervisning i modersmål och räkning ingalunda varit obefogad, och man har ivrigt sökt efter utvägar till ernående av tillfredsställande arbetsresultat i dessa skolans förnämsta läroämnen. Styrelsen vill i detta sammanhang endast erinra om det uttalande, som förbundets kongress gjorde år 1926, då frågan senast i större sammanhang dryftades. I detta uttalande heter det:

»De anmärkningar, som göras på folkskolans arbetsresultat, speciellt beträffande ämnena modersmålet och räkning, sakna ej berättigande, men förbundet önskar likväl påvisa att arbetsresultatets bedömande skett och sker på synnerligen vaga grunder och utan hänsynstagande till folkskolans ojämnheter i fråga om barnmaterial, ogynnsamma organisationsformer eller förekommande brist på lokaler, undervisningsmateriel och andra yttre betingelser.

En utökning av tiden för modersmål och räkning inom ramen av de i timplanen bestämda veckotimmarna finner förbundet i och för sig önskvärd men är ingalunda berett att ge anvisning på varifrån tiden till en dylik ökning bör tagas.»

Under de år som gått, sedan detta uttalande gjordes, synes utvecklingen beträffande skolans inre arbete ha gått i för ifrågakvarande ämnen avgjort fördelaktigt riktning. Förbundsstyrelsen tillåter sig erinra om skolbibliotekens starka utveckling och dessas stora betydelse för utvecklande av gott språksinne hos barnen. Undervisningsmetoderna beträffande ämnena geografi, naturkunnighet och historia visa även en tydlig tendens att utvecklas därhän, att dessa ämnen bli allt effektivare »hjälp- och stödämnena» för modersmålet. Det torde sålunda med fog kunna sägas, att det i våra dagar läses och skrives mer än någonsin i våra svenska folkskolor.

Inom kåren har den tanken framkastats, att läroböckerna i vissa kunskapsämnen skulle kunna koncentreras till sitt innehåll och att ett fylligare stoff borde kunna meddelas genom läseböcker, varigenom särskilt färdigheten i läsning kunde befrämjas. En sådan utväg bör dock icke få tagas till intäkt för en av motionären ifrågasatt minskning av tiden för ämnena historia, geografi och naturkunnighet.

Förbundsstyrelsen måste instämma med reservanterna i Andra kammarens utskott, då de säga att läroämnena historia, geografi och naturkunnighet i nu gällande undervisningsplan beretts ett starkt begränsat utrymme, om man tar hänsyn till dessa ämnens bildnings- och kunskapsvärden. Hr Morgårds påpekande, att här berörda ämnen »skänka lyftning och färg åt arbetet i skolan» förtjänar det största beaktande.

Herr Holmdahl har i sin reservation påvisat, att särskilt ämnet modersmål upptager en avsevärd del av skolans arbetstid. En ifrågasatt inskränkning med en timme för vissa andra ämnen skulle reducera timantalet för dessa med upp till 50 %, och inför en sådan reform måste man ställa sig synnerligen betänksam. Man får ej heller lämna obeaktad den omständigheten, att det stora flertalet av barnen å folkskolans åldersstadium ej torde vara mogna att tillägna sig en större säkerhet i grammatik och i svenska språkets skriftliga behandling, även om en utökad undervisningstid stode till buds.

Motionären har om ock i förbigående påpekat, att en utökning av tiden för modersmål och räkning skulle på det lägre skolstadiet kunna ske på bekostnad av hembygdsundervisningen. Det är möjligt, att så skulle kunna ske, men då detta ämne först i och med den nu gällande undervisningsplanen kommit under det dagliga skolarbetets prövning, synes det som om det ännu vore för tidigt att fälla ett vederhäftigt omdöme om hembygdsundervisningens värde som särskilt skolämne.

I varje fall är det tydligt, att en omläggning av undervisningen i enlighet med av motionären utstakade linjer skulle medföra en mycket djupgående och tidsödande revision av hela undervisningsplanen. Denna innehåller dock så mycket av stort värde för skolans inre liv, att det tvivelsutan måste förärbäras synnerligen starka skäl, därest en väsentlig förändring i densamma redan efter så kort prövotid skall anses påkallad.

På grund av det sagda vill förbundsstyrelsen förorda, att motionen för närvarande icke måtte föranleda någon åtgärd.

Stockholm den 13 april 1931.

För Sverges Folkskolläraryrkeförbund

Martin Liander
ordförande.

K. G. Rosberg
sekreterare.

Yttrande av centralstyrelsen för Sveriges folkskolläraryrkesförbund.

Till Första kammarens första tillfälliga utskott.

Centralstyrelsen för Sveriges folkskolläraryrkesförbund, som lämnats tillfälle att avgiva yttrande angående herr Weijnes motion om beredande av en stärkt ställning i folkskolans undervisningsplan åt ämnena modersmål och räkning, får i ärendet anföra följande:

Centralstyrelsen instämmer med motionären däri, att ämnena modersmål och räkning böra ha en så stark ställning som möjligt i folkskolans undervisningsplan och inser till fullo betydelsen av att eleverna i folkskolan bibringas så goda kunskaper som möjligt i dessa ämnen. Men centralstyrelsen anser, att dessa ämnen redan nu i 1919 års undervisningsplan äro mycket väl tillgodosedda, vad timtalet beträffar. De elever, som äga förmågan att tillgodogöra sig undervisningen till fullo, lämna nu folkskolan med så god fond av kunskaper i dessa ämnen, som man rimligtvis kan begära av folkskoleelever med den jämförelsevis korta skolplikt, som är stadgad i vårt land. Att såsom ibland sker i pressen på håll, där man är mindre välvilligt stämd mot folkskolan och dess arbete, generalisera med anledning av ett och annat enstaka fall, där elever från folkskola visa mindre goda kunskaper särskilt i modersmålets skrivning, anser centralstyrelsen orätt. Då folkskolan ej som andra bildningsanstalter har tillfälle att sovra elevmaterialet, kommer givetvis alltid sådana fall att kunna framdragas, hur än timplanen ordnas. Vid vissa tillfällen hämtas också dessa exempel från sådana fall, då eleven i fråga efter avgången från folkskolan under flera år ej haft någon slags träning i ämnena modersmål och räkning. Även en i skolans ämnen synnerligen skicklig elev behöver ju underhålla sina kunskaper för att ej på några år glömma, vad den lärt.

Att för vinnande av ökad tid åt ämnena modersmål och räkning beskära tiden för ämnena hembygdskunskap, geografi, historia och naturkunnighet vore enligt centralstyrelsens mening att bidra till sänkande i stället för höjande av den bildningsstandard, som man vill, att folkskolan skall skänka sina elever.

En annan synpunkt, som centralstyrelsen kraftigt vill betona, är den, att såsom undervisningen nu allt mera lägges med individuellt arbete från elevernas sida och med införande av koncentrationsläsning, förekommer skriftligt arbete mycket mer än förr i de s. k. kunskapsämnena. Dessa komma därigenom att även ge rum för en ganska betydelsefull träning just i att skriva, på samma gång som de ge stoff och intressant innehåll åt skrivningarna även på de rena modersmålstimarna. På skolans lägre stadium ordnas undervisningen allt mera så, att den närmar sig, vad som på annat håll benämnes Gesamtunterricht, d. v. s. man gör ej så skarp skillnad mellan de olika ämnena utan de behandla tidvis ett och samma sakinnehåll. På detta sätt ordnad undervisning har visat sig i hög grad främjande för barnens utveckling och ökande av deras ordförråd på samma gång som den ger stort utrymme åt träning i läsning och skrivning. Att inskränka på timtalet för hembygdskunskap, geografi, historia och naturkunnighet till förmån för t. ex. rent formella skrivövningar skulle visserligen ge tillfälle till träning men bli mindre intresseväckande och därmed ge mindre verklig kunskap.

Då centralstyrelsen alltså anser dels att så gott resultat som man rimligtvis kan fordra av folkskolans elever kan ernås redan med nuvarande uppdel-

ning av timmarna på de olika ämnena och dels att en minskning av tiden för övriga ämnen skulle åstadkomma sänkning i fråga om folkskolans ställning såsom bildningsanstalt, får centralstyrelsen för sin del hemställa att motionen till ingen åtgärd föranleder.

Stockholm den 14 april 1931.

För Sveriges folkskolläraryrkesförbund

Gerda Nystedt
ordförande.

Frida Härner
sekreterare.

Bil. 5.

Yttrande av styrelsen för Sveriges småskolläraryrkesförbund.

Till Riksdagens första kammarens första tillfälliga utskott.

Styrelsen för Sveriges Småskolläraryrkesförbund, som av Riksdagens första kammarens första tillfälliga utskott beretts tillfälle att avgiva yttrande över herr Weijnes motion om beredande av en stärkt ställning i folkskolans undervisningsplan åt ämnena modersmål och räkning, får i ärendet anföra följande.

Styrelsen delar motionärens uppfattning om modersmålets och räkningens betydelse i folkskolan och nödvändigheten av att dessa ämnen beredas en stark ställning på folkskolans schema. Detta bör dock enligt styrelsens mening icke ske genom en inskränkning av tiden för övriga kunskapsämnen: historia, geografi, naturkunnighet och hembygds-kunskap (med arbetsövningar).

Målet för folkskolans verksamhet måste ju jämte barnens fostran vara bibringandet av ett visst mått av allmänbildning. I vår tid med dess anhopning av kunskapsstoff förmår kanske ingen skola bibringa sina elever en bildning, som verkligen gör skäl för namnet allmänbildning. Allra minst är detta möjligt för folkskolan, som har att kämpa med speciella svårigheter såsom kort skolplikt, ojämnt lärjungematerial m. m. Det är därför nödvändigt att såsom motionären framhåller, begränsa de kunskaper, som skola meddelas barnen, och att för övrigt lära dem hur de skola söka kunskapen på egen hand. Folkskolan har därför att hos barnen grundlägga den säkerhet i modersmålets muntliga och skriftliga behandling och i räkning, som i vår tid måste betraktas såsom oumbärlig för varje fullgod samhällsmedlem; att i ämnena historia, geografi och naturkunnighet meddela de kunskaper, som äro den nödvändiga grunden för vidare studier i dessa ämnen, samt att bibringa barnen vana och förmåga att handskas med böcker och på egen hand inhämta kunskaper.

Med dessa arbetslinjer följer nödvändigtvis, att modersmålet blir ett i hög grad centralt ämne på skolans schema. Detta bör dock ej föranleda en inskränkning av timantalet för undervisning i övriga kunskapsämnen. Det kan och bör i stället ske genom att den för samtliga ämnen anslagna tiden utnyttjas genom ett praktiskt arbetssätt med tysta övningar, individuella arbetsuppgifter m. m. samt genom koncentrationsprincipens tillämpning.

Styrelsen, som företräder en grupp lärare, som arbeta på skolans lågstadium, vill särskilt understyrka sin avvikande mening beträffande den av motionären föreslagna inskränkningen av tiden för hembygdsundervisning med arbetsövningar.

Genom tillämpning av 1919 års undervisningsplans bestämmelser angående hembygdsundervisning med arbetsövningar ha våra småskolor genomgått en märkbar förändring, som kanske mest kännetecknas av ökad aktivitet och arbetsglädje bland barnen. För sjuåringarna har hembygdsundervisningen

bidragit till att få en god övergång från hemmet till skolan. Den skänker nämligen ett sakinnehåll, som från början anknyter sig till barnets tidigare erfarenheter och föreställningsvärld och som även i fortsättningen anpassar sig efter barnets möjligheter att mottaga och förstå.

Med sitt sakinnehåll och sitt rika stoff är hembygdsundervisningen sålunda en god och nödvändig motvikt till de enformiga och för småbarnen ofta mycket tröttande formella övningar, som måste bedrivas för vinnandet av nödvändiga färdigheter. Arbetssättet är naturligt och lämpar sig väl för ett tidigt åldersstadium genom sin rörlighet och frihet. Barnet lär genom att se, fråga, berätta och efterbilda. Iakttagelseförmågan skärpes därvid och odlas — ett grundvillkor för all verklig kunskapsstillägnelse. Intresset väckes, aktivitet och arbetsglädje befogas.

Genom hembygdsundervisningen är det möjligt att i viss grad i småskolan tillämpa koncentrationsundervisning, som är den mest naturliga undervisningsformen för det lägsta stadiet.

Sålunda kan här på ett ypperligt sätt förenas modersmålsundervisning — skriftlig och muntlig —, räkneundervisning, den mest elementära undervisningen om växter, djur, samhälls- och arbetsliv, samt geografiska begrepp, sångundervisning och undervisning i teckning och övriga manuella färdigheter. Särskilt modersmålsundervisningen har stöd i hembygdsundervisningen. Vid densamma berikas barnens ringa ordförråd, deras begrepp och föreställningar klarläggas och utvecklas, deras förmåga att tänka och uttrycka sina tankar i tal och skrift odlas genom samtal, berättande samt redogörelser, muntliga och skriftliga, i anslutning till sakinnehållet i lektionen.

Styrelsen anser hembygdsundervisning med arbetsövningar vara av stor betydelse för småbarnens sunda utveckling och tillika ett utomordentligt stöd för inhämtandet av kunskaper i modersmål och räkning. En minskning av tiden för hembygdsundervisningen till förmån för mera formellt bedrivna övningar i modersmål och räkning skulle därför enligt styrelsens mening ej gagna sitt syftemål.

Styrelsen anser sig i detta sammanhang böra påpeka, att 1919 års undervisningsplan med sitt betonande av att ej mekaniska färdigheter utan framför allt förståelse och insikt böra vara undervisningens mål, representerar samma ståndpunkt som här ovan angående hembygdsundervisningen anförts. Denna ståndpunkt intogs ej blott av Sveriges Småskolläraryrkesförbunds lokalföreningar i deras yttrauden med anledning av Kungl. Skolöverstyrelsens skrivelse av den 3/3 1926 angående de erfarenheter, som vunnits vid tillämpningen av den nya undervisningsplanen, utan även av såväl Sveriges Småskolläraryrkesförbunds ombudsmöte i Halmstad 1926 som av Sveriges Småskolläraryrkesförbunds styrelse i dess i april 1927 till Kungl. Skolöverstyrelsen avgivna skrivelse i samma fråga.

Styrelsen för Sveriges Småskolläraryrkesförbund hemställer därför med hänvisning dels till 1919 års undervisningsplan och dels till tidigare av föreningen gjorda uttalanden i denna fråga, att motionen icke måtte föranleda någon åtgärd.

Malmö den 13 april 1931.

Å Styrelsens för Sveriges Småskolläraryrkesförbunds vägnar:

Karola Pålsson.